

Wijziging van de Kieswet in verband met het afschaffen van de mogelijkheid om lijstencombinaties aan te gaan

VOORSTEL VAN WET

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is de mogelijkheid voor politieke groeperingen om hun lijsten te verbinden te laten vervallen nu het oorspronkelijke doel van lijstencombinaties, te weten het bijdragen aan verdere bundeling van politieke partijen, uit het zicht is verdwenen;

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

De Kieswet wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel H 5 komt als volgt te luiden:

Op de lijst worden een of meer personen vermeld die bij verhindering van de inleveraar bevoegd zijn tot het herstel van verzuimen, bedoeld in artikel I 2.

B

In artikel I 2, zesde lid, vervalt: , tweede volzin,.

C

Het opschrift van hoofdstuk I van afdeling II komt te luiden:

Hoofdstuk I. Het onderzoek, de nummering en de openbaarmaking van de kandidatenlijsten

D

In afdeling II, hoofdstuk I vervalt paragraaf 2.

E

In artikel I 17, eerste lid, vervalt de laatste volzin.

F

Artikel P 4 vervalt.

G

Artikel P 11 vervalt.

H

Artikel P 13, eerste lid, komt als volgt te luiden:

1. Indien bij de toepassing van artikel P 12 aan een lijst meer zetels zouden moeten worden toegewezen dan er kandidaten zijn, gaan de overblijvende zetel of zetels door voortgezette toepassing van dat artikel over op een van de andere lijsten van de groep, waarop kandidaten voorkomen aan wie geen zetel is toegewezen.

I

In artikel P 19, vijfde lid, vervalt: lijstencombinatie of.

J

In artikel V 4, tweede lid, vervalt: en van de lijstverbindingen.

K

Artikel W 3 wordt als volgt gewijzigd:

1. In de eerste volzin van het eerste lid vervalt: , onderscheidenlijk een lijstencombinatie,.
2. In de derde volzin van het eerste lid vervalt: , onderscheidenlijk de combinatie,.
3. Het tweede lid vervalt.

L

In artikel W 4, eerste lid, eerste volzin vervalt: of lijstencombinatie.

M

Artikel Ya 6 vervalt.

Artikel II

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges, en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

Memorie van Toelichting

Algemeen

1. Inleiding

Dit voorstel schrapt de bepalingen in de Kieswet die zien op de mogelijkheid tot het verbinden van kandidatenlijsten van verschillende politieke groeperingen tot een lijstencombinatie. De Tweede Kamer heeft op 9 december 2014 een motie (motie-Taverne c.s.) aanvaard waarin de regering wordt verzocht zo spoedig mogelijk een wetsvoorstel voor te bereiden, waarin de mogelijkheid tot het aangaan van lijstverbindingen bij verkiezingen wordt afgeschaft. Dit wetsvoorstel voorziet daarin.

Bij brief van 16 april 2015 is de Tweede Kamer geïnformeerd over het voornemen van het kabinet om tot uitvoering van de motie over te gaan. Tevens is in die brief uiteengezet dat, aangezien het aangaan van lijstverbindingen in samenhang met het stelsel van restzetelverdeling moet worden bezien, de Kiesraad is verzocht te adviseren over de vraag welke variant(en) van restzetelverdeling hij – gegeven de voorgenomen afschaffing van de mogelijkheid om lijstencombinaties aan te gaan – werkbaar acht, en over de mogelijke effecten van elke variant voor grote en voor kleine partijen. In paragraaf 4 wordt nader ingegaan op het betreffende advies.

2. Lijstencombinaties

Als politieke groeperingen een lijstencombinatie (ook wel aangeduid als lijstverbinding) aangaan, combineren zij hun kandidatenlijst met die van een of meer andere partijen. Hiertoe leveren zij een verklaring in bij het centraal stembureau. Een lijstencombinatie geeft bepaalde voordelen, met name bij de restzetelverdeling. De groeperingen die deel uitmaken van de lijstencombinatie gelden bij de zetelverdeling als één grote partij en maken op die manier tezamen meer kans op restzetels. De (eventuele) restzetels worden vervolgens aan de partijen binnen de combinatie toegewezen. Voor het aangaan van een lijstencombinatie gelden de volgende voorwaarden: de naam van de deelnemende groeperingen moet geregistreerd zijn ten behoeve van de desbetreffende verkiezing. De groeperingen moeten in alle kieskringen een kandidatenlijst hebben ingediend. Verder moet de lijstencombinatie in alle kieskringen worden aangegaan. Ook mag een kandidatenlijst slechts deel uitmaken van één lijstencombinatie. Een lijstencombinatie wordt bij de zetelverdeling slechts in aanmerking genomen, indien aan ten minste twee van de verbonden lijsten een zetel zou zijn toegewezen, indien geen lijstencombinatie zou zijn aangegaan. Een verbonden lijst die zelfstandig niet minimaal de kiesdeler heeft behaald wordt geacht geen deel uit te maken van de lijstencombinatie.

De huidige regeling tot het aangaan van lijstencombinaties is in 1973 ingevoerd voor Tweede Kamer- en provinciale statenverkiezingen en geldt thans ook voor de verkiezingen van het Europees Parlement en de gemeenteraadsverkiezingen. De achtergrond van invoering van het systeem van lijstencombinaties was om partijen die niet of nog niet toe zijn aan fusie of een gezamenlijke kandidatenlijst, maar wel wensten samen te werken, daartoe meer mogelijkheden te geven. Een lijstverbinding zou de kiezer bovendien helpen enkele 'hoofdrichtingen' als socialisme of liberalisme beter in beeld te krijgen. Dat partijen mogelijk een extra restzetel konden krijgen werd gezien als een kleine premie voor de samenwerking. De mogelijkheid tot het aangaan van lijstverbindingen, heeft sinds 1973 de totstandkoming van de fusiepartijen CDA (1980; KVP, ARP en CHU), GroenLinks (1990; CPN, PPR, PSP en EVP) en ChristenUnie (2000; RPF en GPV) gefaciliteerd.

Motie afschaffing mogelijkheid aangaan lijstencombinaties

Aan de motie-Taverne c.s. ligt de overweging ten grondslag dat het oorspronkelijke doel van lijstverbindingen, te weten het bijdragen aan verdere bundeling van politieke partijen, uit het zicht

is verdwenen. Ook is daarin de overweging opgenomen dat het behalen van extra zetelwinst het hoofddoel is geworden.

Uit het overzicht dat bij deze toelichting is opgenomen, blijkt dat veel partijen van de mogelijkheid gebruik maken om lijstencombinaties aan te gaan; vaak ook meerdere verkiezingen achtereen in dezelfde combinaties. De regering constateert dat een daadwerkelijke bundeling van partijen zich, ondanks het bestaan van de mogelijkheid lijstverbindingen aan te gaan en ondanks het gebruik van lijstverbindingen, zich na 2000 op landelijk niveau niet meer heeft voorgedaan. De regering onderschrijft dan ook de in de motie aangehaalde overweging dat het oorspronkelijke doel van lijstverbindingen, te weten het bijdragen aan verdere bundeling van politieke partijen, uit het zicht is verdwenen en dat het behalen van extra zetels thans de voornaamste reden is om lijsten te combineren. Daarom wordt voorgesteld de mogelijkheid tot het aangaan van lijstverbindingen te schrappen.

3. Restzetelverdeling

Aangezien het aangaan van een lijstencombinatie invloed kan hebben op de restzetelverdeling dient bij afschaffing daarvan ook het stelsel van de restzetelverdeling te worden betrokken.

Voor Nederland geldt bij de meeste verkiezingen het stelsel van grootste gemiddelden. Alleen bij vertegenwoordigende organen met minder dan 19 zetels geldt het systeem van de grootste overschotten. Dat komt voor bij gemeenteraadsverkiezingen, de waterschapsverkiezingen en de verkiezingen van de eilandsraden. Het stelsel van grootste gemiddelden is in het voordeel van grote partijen, onder meer omdat in dit stelsel, in tegenstelling tot het stelsel van grootste overschotten, aan een partij meer dan een restzetel kan worden toebedeeld. Het aangaan van lijstencombinaties kan voor kleinere partijen een manier zijn om hiervoor te compenseren. De verdeling van aan de lijstencombinatie toegekende zetels over de deelnemende lijsten geschiedt volgens het stelsel van de grootste overschotten, waardoor ook kans is dat een aan de combinatie toegekende restzetel toevallig aan de kleinste van de aan de combinatie deelnemende partijen. Bij de keuze voor het systeem van de restzetelverdeling wordt rekening gehouden met de eis van evenredige vertegenwoordiging, zoals die in artikel 53 van de Grondwet is vastgelegd. Het Nederlandse kiesstelsel staat internationaal bekend als zeer evenredig.

Artikel 53 van de Grondwet bepaalt dat de leden van beide kamers worden gekozen 'op de grondslag van evenredige vertegenwoordiging binnen door de wet te stellen grenzen'. Het resultaat van de verkiezing moet een vertegenwoordiging zijn waarvan de zetelverdeling over de partijen in essentie overeenkomt met de aantallen behaalde stemmen per partij. Volstrekt mathematische evenredigheid is niet vereist en ook niet haalbaar. De aantallen stemmen die bij verkiezingen op partijen zijn uitgebracht bedragen immers meestal niet een exacte veelvoud van de kiesdeler. Het is dan ook onvermijdelijk dat partijen na het toedelen van de zogenoemde 'volle zetels' stemmen overhouden en dat er zetels 'overblijven', die door middel van het systeem van de restzetelverdeling moeten worden verdeeld. Geen van de stelsels van restzetelverdeling is in staat volstrekte evenredigheid te bewerkstelligen.

Voorts is van belang dat een beperkte afwijking van die evenredige vertegenwoordiging 'binnen door de wet te stellen grenzen' is toegelaten op grond van artikel 53 Grondwet. De evenredige vertegenwoordiging zou bijvoorbeeld kunnen worden begrensd door een hogere kiesdrempel (de kiesdrempel is in Nederland gelijk aan de kiesdeler) of een groter aantal kiesdistricten. De regering is van mening dat evenredigheid een relatief beginsel is en als zodanig niet als een heel harde norm dient te worden beschouwd. De thans geldende systemen van restzetelverdeling passen alle binnen het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, zoals voorgeschreven door artikel 53 van de Grondwet.

Binnen de mogelijke systemen van (rest)zetelverdeling zijn twee basissystemen te onderscheiden. Het systeem van de grootste overschotten (systeem LR-Hare) en het systeem van de grootste gemiddelden (systeem d'Hondt). Het systeem LR-Hare hanteert een absoluut begrip van evenredigheid en het systeem d'Hondt een relatiever. Op beide basissystemen bestaan varianten die tot doel hebben bepaalde neveneffecten tegen te gaan.

Praktische uitwerking van systemen

Een systeem van (rest)zetelverdeling is globaal als volgt ingericht.

Aan de lijsten die aan een verkiezing deelnemen worden de zetels toebedeeld op basis van het aantal op een lijst uitgebrachte stemmen gedeeld door de kiesdeler. De kiesdeler is het totaal tijdens de verkiezing uitgebracht aantal geldige stemmen (minus de blanco stemmen) gedeeld door het aantal te verdelen zetels. Na het toedelen van de zogenaamde 'volle' zetels, houden lijsten bijna altijd stemmen over, en ook zijn dan niet alle zetels verdeeld. De nog niet verdeelde zetels worden restzetels genoemd. Voor de toewijzing van de restzetels kent de Kieswet twee systemen: het systeem van de grootste gemiddelden en het systeem van grootste overschotten. Voor de meerderheid van de verkiezingen wordt het systeem van grootste gemiddelden gebruikt.

Het systeem van grootste gemiddelden (systeem d'Hondt) verloopt als volgt:

1. Eerst wordt voor alle partijen berekend hoeveel stemmen per zetel op een partij zouden zijn uitgebracht, als die partij één zetel extra zou krijgen. De op de partij uitgebrachte stemmen worden dus gedeeld door het aantal behaalde 'volle' zetels + 1,
2. de uitkomsten van deze berekening zijn gemiddelden; zij worden naar grootte gerangschikt,
3. de eerste restzetel gaat naar de partij met het grootste gemiddelde. Voor deze partij wordt opnieuw berekend wat het gemiddelde nu is, uitgaande van het aantal volle zetels, de toegewezen restzetel en één extra zetel,
4. als er nog een restzetel te verdelen is, wordt deze toegewezen aan de partij met nu het grootste gemiddelde,
5. het centraal stembureau herhaalt zo nodig deze procedure, totdat alle restzetels verdeeld zijn. Partijen kunnen meer dan één restzetel krijgen.

Indien het een verkiezing betreft voor een orgaan met minder dan 19 zetels worden de zetels verdeeld volgens het systeem van de grootste overschotten. Naast de 3 openbare lichamen, zijn er momenteel 127 gemeenten en 8 waterschappen met minder dan 19 zetels.

Het systeem van de grootste overschotten (systeem LR-Hare) verloopt als volgt:

1. Eerst wordt berekend hoeveel stemmen een partij overhoudt na de eerste toekenning van de zetels. Daarvoor wordt het totaal aantal stemmen op een partij gedeeld door de kiesdeler. Het resultaat is een aantal 'volle' zetels plus een overschot aan stemmen,
2. de restzetels worden verdeeld in volgorde van de grootste overschotten, waarbij iedere partij maar één restzetel toegewezen kan krijgen. Voor de toekenning komen alleen partijen in aanmerking die ten minste 75% van de kiesdeler hebben behaald,
3. als er daarna nog restzetels te verdelen zijn, gebeurt dit volgens het systeem van de grootste gemiddelden. In dat geval geldt de drempel van 75% van de kiesdeler niet. Bij deze verdeling kan iedere partij maximaal één restzetel krijgen.

De verdeling van de restzetels volgens het systeem van grootste gemiddelden werkt in het voordeel van partijen die veel (volle) zetels hebben behaald. Door het aangaan van een lijstverbinding wordt de kans op een restzetel vergroot. De combinatie wordt namelijk als één lijst gezien. Door het 'optellen' van het aantal op de verbonden partijen uitgebrachte stemmen is er meer kans op volle zetels voor de combinatie dan wanneer de verbonden partijen afzonderlijk mee zouden doen. Nadat het aantal 'volle' zetels dat een lijstencombinatie heeft gehaald, is berekend, moeten deze zetels verdeeld worden over de partijen die aan de combinatie deelnemen. Dit gebeurt aan de hand van de zogenoemde combinatiekiesdeler. De combinatiekiesdeler is het aantal op de combinatie uitgebrachte stemmen gedeeld door het aantal volle zetels dat de combinatie heeft gehaald. Voor de restzetelverdeling binnen een lijstencombinatie wordt het systeem van de grootste overschotten gehanteerd. Partijen binnen de combinatie die niet op eigen kracht een zetel hebben behaald, worden bij de verdeling van de (rest)zetels buiten beschouwing gelaten.

4. Advies Kiesraad

Bij brief van 11 juni 2015 heeft de Kiesraad op mijn verzoek een advies uitgebracht over systemen van restzetelverdeling. Een en ander naar aanleiding van het voornemen tot afschaffing van de

mogelijkheid van het aangaan van lijstverbindingen. De Kiesraad geeft in zijn advies allereerst een wettelijk perspectief op de systematiek van de lijstverbindingen. Hij schetst onder meer de ontstaansgeschiedenis en laat zien dat de mogelijkheid van lijstencombinaties in 1973 *niet* is ingevoerd om kleine partijen te compenseren voor het restzetelsysteem van de grootste gemiddelden. Verder wijst de Kiesraad erop dat lijstverbindingen zowel door grote als kleine partijen kunnen worden aangegaan, en alle partijen die aan een lijstencombinatie deelnemen – of ze nu groot zijn of klein – hun kans op een extra zetel vergroten. Het systeem werkt dus neutraal ten opzichte van de partijgrootte van de deelnemende partijen. De aanname dat het systeem in het voordeel werkt van kleine partijen is derhalve een misvatting. De Kiesraad onderstreept dan ook dat er vanuit het wettelijk perspectief geen noodzaak is tot wijziging van de restzetelverdeling bij een afschaffing van de lijstencombinaties.

Wordt het feitelijke gebruik bekeken, dan blijkt wel dat vooral kleine partijen gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid om een lijstencombinatie aan te gaan. Het zijn dan ook vooral de kleine partijen die er de vruchten van hebben geplukt in de vorm van extra zetels. Om een politieke weging mogelijk te maken of een andere vorm van zetelverdeling wenselijk is bij het wegvallen van de mogelijkheid van het aangaan van lijstverbindingen, is een beschouwing van verschillende (bruikbare) systemen van restzetelverdeling niet achterwege gelaten. Aan de hand van zes verschillende systemen laat de Kiesraad de effecten voor grote en kleine partijen zien.

De Kiesraad ziet, alle systemen overziend, geen reden substantieel af te wijken van de effecten van de lijstencombinaties zoals die zich de afgelopen verkiezingen hebben voorgedaan en geeft, als toch een wijziging van de restzetelverdeling wordt overwogen, de voorkeur aan de systemen d'Hondt, Saint Laguë en H/H, omdat deze systemen het dichtst bij de huidige verdeling van restzetels blijven.

De regering sluit zich bij de overwegingen in het advies aan. Nu het systeem van lijstverbindingen door de wetgever niet is bedoeld als mechanisme ten gunste van kleine partijen, en dat systeem voor grote én kleine partijen doorwerkt, is er in dat licht geen reden voor wijziging in de systematiek van restzetelverdeling. Daarnaast wordt geconstateerd dat effecten van de huidige restzetelverdeling (methode d'Hondt) minder zullen zijn naarmate partijen onderling steeds minder in grootte verschillen. Het voordeel voor grote partijen van de methode d'Hondt, is dan ook relatief. Ten slotte hecht de regering eraan te vermelden dat bij de afschaffing van lijstencombinaties voor de Eerste Kamerverkiezingen in 2011 ook geen wijziging voor de restzetelverdeling is geïntroduceerd.

Alles afwegend wil de regering de restzetelverdeling zoals thans opgenomen in de Kieswet dan ook ongewijzigd laten.

5. Administratieve lasten

Voor het aangaan van een lijstencombinatie is nodig dat de betrokken politieke groeperingen een gemachtigde en desgewenst een of meer plaatsvervaarders aanwijzen, die bevoegd zijn tot het verbinden van de kandidatenlijst met andere kandidatenlijsten tot een lijstencombinatie (huidig art. H 5 van de Kieswet). Vervolgens dient op de dag van de kandidaatstelling een tot het aangaan van een lijstencombinatie strekkende schriftelijke gemeenschappelijke verklaring door de gemachtigden te worden overgelegd aan het centraal stembureau (artikel I 10, eerste lid, van de Kieswet). Het inleveren van de verklaring van lijstverbinding wordt beschouwd als een administratieve last, net als het inleveren van een kandidatenlijst. De administratieve last van het inleveren van een kandidatenlijst is berekend op een tijdsbeslag van totaal 2,5 uur per lijstencombinatie. Hoewel het inleveren van een schriftelijke gemeenschappelijke verklaring tot een eenvoudiger handeling kan worden gerekend dan het inleveren van een kandidatenlijst wordt voor de berekening van administratieve lasten van dit wetsvoorstel de kandidatenlijst als uitgangspunt genomen. Het aantal gehouden verkiezingen verschilt van jaar tot jaar. Zo zijn in 2013 geen verkiezingen gehouden (afgezien van verkiezingen als gevolg van een gemeentelijke herindeling). In het daaropvolgende jaar, 2014, was sprake van 380 gemeenteraadsverkiezingen en één Europees

Parlementsverkiezing (exclusief verkiezingen als gevolg van een gemeentelijke herindeling). Bij de gemeenteraadsverkiezingen is nagegaan hoeveel lijstencombinaties zijn aangegaan in de twaalf provinciehoofdsteden, alsmede in de gemeenten Amsterdam en Rotterdam (totaal veertien gemeenten). Het betreft hier in totaal 26 lijstencombinaties. Extrapolatie (bij wijze van fictie) naar alle 380 gemeenten levert afgerond totaal 706 lijstencombinaties op. Inclusief de Europees Parlementsverkiezingen kunnen dan 708 lijstencombinaties in aanmerking worden genomen voor de berekening van administratieve lasten. De geschatte administratieve lasten waren in 2014 ($708 * 2,5 * €15=$) €26.550. De administratieve lasten zullen het hoogst zijn in een jaar waarin gemeenteraadsverkiezingen worden gehouden, omdat per gemeente lijstverbindingen kunnen zijn aangegaan. Gelet op het voorgaande kan worden aangenomen dat de jaarlijkse administratieve lasten als gevolg van het aangaan van lijstencombinaties in de afgelopen decennia ruim beneden de €100.000 zijn gebleven, en dat de vermindering van de administratieve lastendruk als gevolg van dit wetsvoorstel derhalve beperkt is.

6.Consultatie

PM

Artikelsgewijs

Artikel I

A (Artikel H 5 Kieswet)

De eerste volzin van artikel H 5 ziet op het aanwijzen van een gemachtigde en eventueel een plaatsvervanger die de kandidatenlijst kan verbinden met die van een andere politieke groepering tot een lijstencombinatie. Nu de mogelijkheid tot het aangaan van lijstencombinaties vervalst, is deze volzin overbodig geworden en kan komen te vervallen.

B (artikel I 2 Kieswet)

Het afschaffen van de mogelijkheid tot het aangaan van lijstencombinaties brengt met zich dat de bepalingen waarin de zetelverdeling aan de lijstencombinatie en binnen de lijstencombinatie wordt geregeld, overbodig zijn geworden.

H (Artikel P 13, eerste lid, Kieswet)

Artikel P 13, eerste lid, waarin een voorziening wordt getroffen in de situatie waarin er meer zetels aan een lijst zouden worden toegekend dan er kandidaten zijn, is zo aangepast dat alleen nog rekening wordt gehouden met de lijstengroep, nu lijstencombinaties niet meer mogelijk zijn.

I (Artikel P 19, vijfde lid, Kieswet)

De referentie aan een lijstencombinatie is geschrapt in deze bepaling over het rangschikken van kandidaten.

J (Artikel V 4, tweede lid, Kieswet)

De referentie aan lijstverbindingen is geschrapt in deze bepaling over het onderzoek van de geloofsbrief.

K en L (Artikel W 3 en W 4 Kieswet)

Alle referenties aan lijstverbindingen in deze bepalingen over de opvolging van kandidaten bij uitputting van de lijst komen te vervallen.

M (Artikel Ya 6 Kieswet)

Deze bepaling, waarin regels over de inlevering van de lijstencombinaties voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn vevat, is overbodig geworden nu de mogelijkheid tot het aangaan van lijstencombinaties wordt afgeschaft.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

Bijlage 1
Overzicht lijstverbindingen sinds 2002

Tweede Kamerverkiezingen

2012	PvdA + SP + GL	CU + SGP
2010	PvdA + GL	CU + SGP
2006	SP + GL	CU + SGP
2003	SP + GL	CU + SGP
2002	SP + GL	CU + SGP

Eerste Kamerverkiezingen

2011	Geen (mogelijkheid met ingang van 2010 afgeschaft)		
2007	CDA + CU + SGP	GL + PvdD	VVD + D66 + OSF
2003	CDA + CU + SGP	SP + GL	

Europese verkiezingen

2014	PvdA + GL	CDA + [CU + SGP]	
2009	PvdA + GL	CDA + [CU + SGP]	VVD + D66
2004	PvdA + GL	CDA + [CU + SGP]	VVD + D66

Provinciale Statenverkiezingen

2015

Combinatie	Aantal prov.
CU + SGP	5
PvdA + GL	6
SP + GL	1
PvdA + GL + PvdD	2
50PLUS + PvdD	1
GL + PvdD	2
VVD + D66	1
PvdD + Ouderenpartij NH	1
50PLUS + Hart voor Holland	1
CDA + CU + SGP	1
Totaal	21

2011

Combinatie	Aantal prov.
CU + SGP	5
PvdA + GL	7
PvdA + GL + PvdD	2
PvdA + GL + D66	1
GL + D66	1
VVD + Belang Frysl	1
Totaal	17

2007

Combinatie	Aantal prov.
CU + SGP	5

2003

Combinatie	Aantal prov.
CU + SGP	4

SP + GL	7
PvdA + GL	4
Totaal	16

PvdA + GL	3
SP + GL	7
PvdA + D66	1
Leefbaar ZH + LPF	1
Totaal	16